कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द

अम्बरबहादुर खड्का
परीक्षा क्रमाङ्क.२०४०००१/२०७०
त्रि.वि.दर्ता नं.२४१०४-८८
क्याम्पस रोल नं.६३/२०६८

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
सुरुङ्गा, झापा

सन् २०१७/२०७४

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द
अम्बरबहादुर खड्का
२०७४

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द

अम्बरबहादुर खड्का
परीक्षा क्रमाङ्क.२०४०००१/२०७०
त्रि.वि.दर्ता नं.२४१०४-८८
क्याम्पस रोल नं.६३/२०६८

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षा विभाग
सुरुङ्गा, झापा
सन् २०१७/२०७४

प्रतिबद्धता-पत्र

प्रस्तुत *कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द* शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित पक्षमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको छु । यसमा भएका तथ्य सबै प्रामाणिक हुन् । यो मेरो मौलिक प्रस्तुति हो । अन्यथा भएमा म कानुनअनुसार दण्डित हुन तयार छु ।

१९ अगस्ट २०१७

शोधार्थी
अम्बरबहादुर खड्का

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.
मिति :............................

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको पाठ्यांश नेपाली शिक्षा ५९८ प्रयोजनार्थ प्रस्तुत *कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द* नामक शोध शीर्षकको शोधपत्र यस क्याम्पसका शोधार्थी छात्र अम्बरबहादुर खड्काले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

१९ अगस्ट २०१७

सहप्रा. तेजप्रसाद खनाल
(शोधनिर्देशक)

त्रि.वि.बाट सम्बन्धन प्राप्त
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
कनकाई नगरपालिका, सुरुङ्गा (झापा)
स्था : २०४७
☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.
प.सं.

मिति :............................

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गा, झापाबाट स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका निमित्त शोधार्थी अम्बरबहादुर खड्काद्वारा तयार पारिएको *कक्षा कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द* शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....

सहा.प्रा. तेजप्रसाद खनाल

शोध निर्देशक

....

सहप्रा. केशवराज पोखरेल

बाह्य परीक्षक

....

उपप्रा. विष्णुप्रसाद कोइराला

विभागीय प्रमुख

मिति : १९ नोभेम्बर २०१७ (२०७४/०८/०३)

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शोधपत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रलाई प्रस्तुतियोग्य बनाउनका लागि कनकाई बहुमुखी क्याम्पस, सुरुङ्गाका आदरणीय गुरु शोध निर्देशक सहायक प्राध्यापक तेजप्रसाद खनालले पुऱ्याउनु भएको सहयोगका लागि आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख उपप्रा. विष्णुप्रसाद कोइराला तथा क्याम्पस प्रमुख सहायक प्राध्यापक टङ्कबहादुर कार्कीका साथै मेरा आदरणीय गुरुहरू उपप्रा. शेरबहादुर बानियाँ र सहायक प्राध्यापक जीवनाथ सुवेदी तथा पुस्तकहरू उपलब्ध गराउने लाइब्रेरियलनप्रति म कृतज्ञ छु ।

जीवनका हरेक क्षेत्रमा मेरो अध्ययनको अवसर मिलाई यस अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउनु हुने मेरा बुबा दिलबहादुर खड्का तथा स्व.ममतामयी माता कृष्णमाया खड्काप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । जीवनका चनौतिपूर्ण घडीहरूमा सेलाएर गएका जोश जाँगरलाई पुनः जगाई स्नातकोत्तर पूरा गर्न हौसला प्रदान गर्दै बाधा व्यवधानलाई खडा हुन नदिई यस अवस्थासम्म ल्याउन सहयोग पुऱ्याउने जीवनसंगिनी चन्द्रमाया कटुवाल, अनि शोधप्रस्ताव टाइपिङ गर्न सहयोग पुऱ्याउने छोरी अस्मिता खड्काप्रति पनि आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी मेरा शिक्षण क्षेत्रका साथीहरू गीता श्रेष्ठ, भावना नेपाल र गीता सुवेदी (नेपाल) लगायत सम्पूर्ण मित्रहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधकार्यको कम्प्युटरमा टङ्कण, भाषिक शुद्धीकरण एवम् बेन्डिङका लागि सहयोग पुऱ्याइदिनु हुने सौजन्य डेस्कटप बिर्तामोड-१ की मैया बरालप्रति आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी, अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभाग, कनकाई बहुमुखी क्याम्पसप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

अम्बरबहादुर खड्का

शोधसार

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्द शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । यस शोधका समस्याहरूमा कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकको आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोगको स्थिति कस्तो रहेको छ ? कुन कुन स्रोतभाषाबाट प्रयुक्त आगन्तुक शब्द आएका छन् ? प्रयुक्त आगन्तुक शब्दहरू कुन पदवर्ग अन्तर्गत रहेका छन् ? आदि । शोधकार्यको उद्देश्य अन्तर्गत कक्षा आठको नेपाली विषयको कथा, जीवनी र वादविवाद विधामा प्रयोग भएका आगन्तुक शब्दहरूको पहिचान गर्नु, स्रोत र वर्गका आधारमा कथा, जीवनी तथा वादविवादमा प्रयुक्त आगन्तुक शब्दहरूको वर्गीकरण, विश्लेषण र तुलनात्मक अध्ययन गर्नु रहेको छ ।

यो शोधपत्रमा प्राथमिक र द्वितीय सामग्रीको छनौट गरिएको छ । प्राथमिक सामग्री अन्तर्गत कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएको कथा, जीवनी र वादविवाद विधामा प्रयुक्त आगन्तुक शब्दहरूको विश्लेषण रहेको छ भने द्वितीय सामग्री अन्तर्गत प्रस्तावित शोधपत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न शोधपत्रहरू, प्रकाशित खोजमूलक लेखहरू, प्रतिवेदनहरू र भाषाशिक्षणसम्बन्धी पुस्तकहरूको उपयोग गरिएको छ । त्यसैगरी अन्त्यमा अध्ययनका लागि सामग्री सङ्कलन गरिसकेपछि पुस्तकालयीय वर्णनात्मक विधिलाई उपयोग गरी आवश्यकता अनुसार तालिकीकरण गरिएको छ ।

कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएका कथा, जीवनी र वादविवाद विधामा प्रयुक्त आगन्तुक शब्दहरूको विश्लेषणका सीमाहरूमा कक्षा आठको वर्तमान नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७२), पाठ्यपुस्तकको कथा, जीवनी र वादविवाद विधामा मात्र केन्द्रित रहेको छ । कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएको कथा, जीवनी र वादविवाद विधामा प्रयुक्त आगन्तुक शब्दहरूको विश्लेषणमा समानुपातिक वितरण पाइँदैन, यस शोध अध्ययनमा कक्षा आठको नेपाली

(२०७२)मा समावेश भएका कथा, जीवनी र वादविवाद विधाहरूमा जम्मा १६८ वटा आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइयो ।

यसमा ७ वटा देशज र १६१ वा विदेशज आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइयो । यस अध्ययनको क्रममा आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग समानुपातिक भएको पाइँदैन । विभिन्न स्रोतबाट आएका आगन्तुक शब्दहरूमा नाम पद वर्ग अन्तर्गतका शब्दहरूको धेरै प्रयोग भएको पाइन्छ । सम्प्रेषणका दृष्टिकोणले केही शब्दहरू स्तर अनुसार कठिन रहेका देखिन्छन् । अध्याय पाँचमा निष्कर्ष, उपयोगिता, सुझाव, भावी योजना आदि समावेश रहेका छन् ।

विषय सूची

विषय **पृष्ठ**

अध्याय एक

शोधको परिचय **१-४**

अध्ययनको पृष्ठभूमि १

समस्या कथन २

अध्ययनको उद्देश्य २

अध्ययनको औचित्य ३

अध्ययनको परिसीमा ४

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा **५-१३**

पूर्वकार्यको समीक्षा ५

अध्ययनमा पूर्वकार्यको उपयोगिता ७

सैद्धान्तिक अवधारणा ८

शब्दहरूको वर्गीकरण ९

स्रोतका आधारमा नेपाली शब्दको वर्गीकरण ९

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया **१४-१६**

अध्ययनको ढाँचा १४

पुस्तकालयीय कार्य १४

नमुना छनोट कार्य १४

तथ्याङ्क सङ्कलनको स्रोत १५

तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन १५

तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य १५

तथ्याङ्क विश्लेषण कार्य १६

अध्याय चार

तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण **१७-४०**

आगन्तुक शब्दको व्याख्या र विश्लेषण १७

'भाग्य' कथा १८

'मित्रता' कथा १९

'एउटा घटना' कथा २१

'ठग समातियो' कथा २२

'सिंह र स्यालको कथा' कथा २४

'स्वभिमान' कथा २५

देवकुमारी थापाको जीवनी २७

भूगोलविद हर्क गुरुङको जीवनी २८

साहित्यकार रवीन्द्रनाथ ठाकुरको जीवनी ३०

सरआइज्याक न्युटनको जीवनी ३२

'विज्ञान अभिशाप नभई वरदान' वादविवाद ३३

आगन्तुक शब्दको स्रोतको आधारमा कथा, जीवनी र वादविवाद विधाको तुलना ३५

आगन्तुक शब्दको शब्दवर्गका आधारमा कथा, जीवनी र वादविवादको तुलना ३९

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष, उपयोगिता र सुझाव **४१-४७**

सारांश ४१

निष्कर्ष ४२

उपयोगिता ४३

सुझाव ४४

कार्यान्वयन (अभ्यास) तह ४५

नीति निर्माण तह ४५

अनुसन्धानका सम्भाव्य शीर्षक ४६

सन्दर्भग्रन्थ सूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं.	पृष्ठ
४.१ : विदेशज आगन्तुक शब्द	१८
४.२ शब्द वर्गका आधारमा आगन्तुक शब्दहरू	१९
४.३ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२०
४.४ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्दको वर्गीकरण	२०
४.५ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२१
४.६ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्दहरूको वर्गीकरण	२२
४.७ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२३
४.८ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्द	२३
४.९ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२४
४.१० : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्द	२५
४.११ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२६
४.१२ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्द	२६
४.१३ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२७
४.१४ : शब्दवर्गको आधारमा आगन्तुक शब्द	२८
४.१५ : देशज आगन्तुक शब्द	२९
४.१६ : विदेशज आगन्तुक शब्द	२९
४.१७ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्द	३०
४.१८ : विदेशज आगन्तुक शब्द	३१
४.१९ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्द	३१
४.२० : विदेशज आगन्तुक शब्द	३२
४.२१ : शब्दवर्गको आधारमा आगन्तुक शब्द	३३
४.२२ : विदेशज आगन्तुक शब्द	३४
४.२३ : शब्दवर्गको आधारमा आगन्तुक शब्द	३५
४:२४ : स्रोतका आधारमा आगन्तुक शब्दहरूको तुलना	३६
४.२५ : शब्दवर्गका आधारमा आगन्तुक शब्दहरूको तुलना	३८

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

अ.प्र.	अप्रकाशित
उपप्रा.	उपप्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
ने.बृ.श.	नेपाली बृहत् शब्दकोष
ने.भा.शि.वि.	नेपाल भाषा शिक्षा विभाग
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पा.वि.के.	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
भा.स्रो	भाषास्रोत
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
वि.सं.	विक्रम सम्वत
स.	सङ्ख्या
सहप्रा.	सहायक प्राध्यापक